

TURKIJOS RESPUBLIKOS NARYSTĖ EUROPOS SĄJUNGOJE: GALIMYBIŲ IR GRĖSMIŲ LYGINAMIEJI ASPEKTAI

Stanislovas Staigvilas

Tel. +370 629 91 870, el. p. stasys123@yahoo.co.uk
Mykolo Romerio universitetas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Tel. (8 5) 271 4625, el. p. roffice@mruni.eu

***Anotacija.** Europos Sąjungą ir Turkijos Respubliką sieja glaudūs tarpusavio santykiai nuo pat Sąjungos susikūrimo. Turkijos Respublika buvo patikima Europos valstybių sąjungininkė politinėje, ekonominėje ir saugumo srityse. Tačiau nuo pat šios kooperacijos pradžios buvo jaučiama Turkijos Respublikos intencija būti kur kas daugiau nei artima sąjungininke ir šiandien ši ambicija yra vienas iš labiausiai Europos spaudoje gvildenamų klausimų – Turkijos Respublikos narystė Europos Sąjungoje. Straipsnyje, išnagrinėjus teisinius, politinius ir socialinius narystės aspektus, argumentuotai įsitvirtina pozicija, kad Turkijos Respublika yra visapusiškai pajėgi valstybė, kurios prisijungimas prie Sąjungos pasitarnautų ne tik Turkijos Respublikai, bet ir sustiprintų pačią Europos Sąjungą.*

***Reikšminiai žodžiai:** Europos Sąjungos plėtra, Turkijos Respublika, sąlygos narystei Europos Sąjungoje, Europos Sąjungos ribos, Europos Sąjungos tapatumas.*

ĮVADAS

Turkijos Respublikos prisijungimo prie Europos Sąjungos (toliau - ES) tema šiandien yra ypatingai aktuali – tai yra prieštaringas klausimas, kuris iškyla svarstant ES plėtros aktualijas, tokias kaip: kokios yra ES teritorinės ribos, kuo ES siekia galutinai tapti, kur yra tas taškas, kai ES turės sustabdyti savo augimą ir apibrėžti savo ribas ir netgi – ar ES yra atvira visoms į ją besibeldžiančioms valstybėms ir jeigu taip, tai kas apskritai yra ES kultūrinis, teritorinis ir politinis požiūris?!

Šiuo straipsniu autorius siekia apibrėžti, viena vertus, kokias galimybes ES atvertų Turkijos Respublikos prisijungimas prie Sąjungos, kita vertus, nustatyti, kokios potencialios grėsmės ir iššūkiai Sąjungai kiltų į ją įsijungus tokio dydžio valstybei. **Tyrimo objektas** yra Turkijos narystės ES perspektyvos, jos privalumai ir trūkumai. Straipsnyje taikomi moksliniai **tyrimo metodai**, atsižvelgiant į tai, kad pasirinktas lyginamasis temos dėstymo pjūvis, visų pirma yra lyginamoji analizė, sisteminis ir loginis metodai.

Vakarų Europoje Turkijos klausimas, kaip jau buvo užsiminta, nėra naujiena, tačiau tenka pripažinti, kad Lietuvoje ši tema nesusilaukė pakankamo dėmesio. Vis dėlto reikėtų paminėti K. Lapinskaitės parengtą magistro baigiamąjį darbą dėl Turkijos stojimo į ES perspektyvų analizės. Turkijos teisininkai ir filosofai nestokojo dėmesio šios temos atskleidimui. Tarp iškiliausių darbų šiuo klausimu privalu paminėti Ankaros universiteto profesorius Aylin Gu`ney, Prof. Dr. Hüseyin Bağcı, Kemal Kirisci tyrimus bei Ali Aybey įžvalgas, kuriomis remiamasi ir šiame darbe. Taigi temos ištyrimo laipsnis Lietuvoje ir užsienyje skiriasi, nes Europos ir Turkijos mokslininkai šį klausimą yra ištyrę gana nuodugniai. **Temos aktualumas** pagrįstas tuo, kad Turkijos narystės siekis

pastaraisiais dešimtmečiais tapo vienu iš svarbiausių Sąjungos plėtros klausimų, kuris dažnai iškyla Europos viešojoje erdvėje ir sukelia daug diskusijų tarp Turkijos narystės apologetų ir jos kritikų.

1. TURKIJOS RESPUBLIKOS SUBRENDIMAS NARYSTEI ES

Šiandieninė Turkijos Respublika daugeliu aspektų yra unikali valstybė, todėl pirmiausia būtina koncentruotai pažvelgti į šios valstybės istoriją, kad būtų galima aiškiau suprasti, kodėl būtent ši valstybė XX a. antroje pusėje iškilo kaip rimta kandidatė į ES valstybes nares.

1924 m. kovo 3 d. buvo oficialiai panaikintas Kalifatas ir jo galios perėjo Turkijos Nacionalinei Asamblėjai. Šis politinis manevras buvo būtinas, kad atsirastų sąlygos Turkijos, kaip suverenios valstybės, egzistavimui. Žlugus Osmanų imperijai, pirmą kartą islamo teisė buvo atskirta nuo valstybės teisės ir apribota iki privačių asmeninių tikėjimo klausimų. Po šio reikšmingo istorinio įvykio sekė plataus masto valstybės modernizavimo akcija Turkijoje.

1923 m. liepos 24 d. buvo oficialiai įkurta Turkijos Respublika¹²⁰. Kadangi Pirmojo pasaulinio karo metais Turkija prisidėjo prie Ašies valstybių, kurios karą pralaimėjo, Turkija jam pasibaigus buvo okupuota Sąjungininkų pajėgų. Ši okupacija paskatino Turkijos Nepriklausomybės karą, po kurio ir gimė naujoji Turkijos valstybė. Su respublikos įkūrimu prasidėjo Turkijos kaip suverenios valstybės modernizacija. Vyriausybei pavyko perimti daugybę vakarietiško naujovių ir pritaikyti jas prie Turkijos charakteristikų. Iš pradžių buvo formuojama naujos demokratinės Turkijos valstybės konstitucinė sąranga ir teisinė sistema: 1921 m. Konstitucija įtvirtino vakarietiško tipo parlamentinę demokratinę valstybės santvarką, su tokiais esminiais jos bruožais kaip valdžių padalijimo principas; priimtas civilinis kodeksas, savo turiniu panašus į Šveicarijos civilinį kodeksą, kuris įvedė civilines santuokas. Italijos pavyzdžiu priimtas baudžiamasis kodeksas, sumažinęs nusikalstamų veikų sąrašą. 1934 m. Turkijoje buvo priimtas įstatymas sulyginęs vyrų ir moterų teises visuomenėje, kuriuo tai buvo padaryta kur kas anksčiau nei daugumoje Europos valstybių. Valstybės aukščiausioji valdžia buvo sukoncentruota Nacionalinės Asamblėjos rankose, kurią tiesiogiai rinko Turkijos tauta.

Verta pastebėti tai, kad Turkijos valdžia ne tik reformavo valstybės teisę, bet ir stiprino jos ekonomiką, švietimo sektorių, tarptautinius santykius. Puikus Turkijos tarpukario tarptautinių santykių vystymo pavyzdys yra 1930 m. Turkijos ir Lietuvos draugiškų santykių paktas bei pirmojo Lietuvos Respublikos prezidento Antano Smetonos ir pirmojo Turkijos Respublikos prezidento Kemalio Mustafos susirašinėjimas¹²¹, kuris patvirtina, jog jie vieningai sutaria plėtoti draugiškus tarpusavio santykius dėl abiejų valstybių gerovės. Turkijos tarpukario ekonomika pasiekė viršūnę Turkijai 1939 m. pasirašius integruotos ekonomikos sutartį su Didžiąja Britanija ir Prancūzija. Tokiu būdu buvo padėti pamatai šiandieninės Turkijos ekonomikai, kuri dar labiau sustiprėjo 1995 m. sukūrus ES ir Turkijos muitų sąjungą. Ekonomikos bei kitų sektorių pertvarkas Turkijoje pradėjo Kemalio Mustafa, buvęs Osmanų armijos vadas, pagarsėjęs savo žy-

¹²⁰ Metz H. C. Turkey: A Country Study. 1995, p. 33.

¹²¹ Lietuvos centrinis valstybės archyvas. Lietuvos užsienio reikalų ministerijos fondas Nr. 383; Şimşir B.N. Atatürk ve yabancı devlet başkanları. Cilt III. Ankara: Türk tarih kurumu. 2001, p. 253 – 265; Cumhuriyet. 21 Mayıs 1932, No 2886. Prieiga per internetą: <http://www.parlamentostudijos.lt>.

giais Nepriklausomybės kare, visą savo gyvenimą iki mirties 1938 m. paskyręs Turkijos modernizavimui. Vėlesniems Turkijos vadovams sekėsi sunkiau: nors Turkijos valstybė stiprėjo ekonomiškai, tačiau net šeši iš septynių Turkijos Respublikos prezidentų, dėl įtemptos politinės padėties šalies viduje, neskaitant Kemalio Atatiurko (1923 - 1938 m.), buvo armijos kariškiai, kas parodo demokratijos nestabilumą valstybėje, kuris turėjo būti ištaisytas vėlesnių reformų, leidusių Turkijai išsikelti narystės Sąjungoje tikslą¹²².

2. TURKIJOS RESPUBLIKOS ŽINGSNIAI KELIJE Į NARYSTĘ

Turkijos indėlių formuojant šiandieninės Europos veidą atskleidžia tai, kad ji buvo viena iš pirmųjų valstybių tapusių Europos Tarybos nare bei buvo viena iš Ekonominio Bendradarbiavimo Organizacijos steigėjų 1973 m. Turkijos Respublikos aktyvų dalyvavimą Europos reikaluose patvirtina ir tai, kad ji buvo Vakarų Europos Sąjungos (*Western European Union*), kuri nustojo funkcionuoti 2011 m., asocijuota narė nuo 1992 m.

Turkijos Respublika pirmą kartą kreipėsi į Europos Ekonominę Bendriją dėl narystės 1959 metais. 1963 m. pasirašyta EEB ir Turkijos asociacijos sutartis (Ankaros sutartis)¹²³, kuria Turkijos Respublika tapo asocijuota EEB nare bei po šio susitarimo jai atsivėrė narystės EEB perspektyva. 1987 m. Turkija pateikė visateisės EEB narystės paraišką – tai galima laikyti pareiškimu, kad privilegijuotos partnerės, nepriklausančios Bendrijai, statusas jos netenkina. 1999-ieji metai buvo svarbūs Turkijos istorijoje, nes tais metais Europos Sąjungos Vadovų Taryba Helsinkyje pripažino ją oficialia kandidata tapti ES nare. Derybos dėl narystės vyksta nuo 2005 m. Išsamiausias teisės aktas, iki detalių reglamentuojantis Turkijos nacionalinės teisės pritaikymo prie ES teisės procesą, yra 2008 m. „Turkijos nacionalinė programa *Acquis* perkėlimui“¹²⁴, kurioje atskirai aptariamas kiekvienas sektorius ir jame taikomos priemonės. Tiesa, derybų procese iškyla ir kai kurių specifinių kliūčių narystei, pvz., 2006 m. gruodį Europos Vadovų Taryba paragino Turkiją taikyti Ankaros sutarties papildomą protokolą Kiprui (kurio Turkija nepripažįsta *de jure*), nes ES negalėtų tinkamai funkcionuoti, jeigu dvi jos valstybės narės nesilaikytų savo sutartinių įsipareigojimų. Visgi derybų procesas vyksta gana lėtai, todėl nėra tikimasi, kad prisijungimas galėtų įvykti anksčiau nei po dešimties metų. Nuo to laiko turkų tautos entuziazmas tapti ES piliečiais šiek tiek sumažėjo.

Konsoliduotos ES Sutarties 49 str.¹²⁵ yra įtvirtinta, kad kiekviena Europos valstybė, gerbianči žmogaus orumą, laisvę, demokratiją, lygybę, teisinę valstybę ir žmogaus teises, įskaitant mažumoms priklausančių asmenų teises, t. y. vertybes, kurios yra bendros valstybėms narėms, gyvenančioms visuomenėje, kurioje vyrauja pliuralizmas, nediskriminavimas, tolerancija, teisingumas, solidarumas bei moterų ir vyrų lygybė, gali pareikšti norą tapti Sąjungos nare. Tai yra pamatinės vertybės, kuriomis yra grindžiama Europos Sąjunga, todėl visos narės turi dėl jų sutarti. Kur kas detaliau reikalavimai, keliami valstybėms siekiančioms narystės ES, buvo išdėstyti 1993 m. Kopenhagoje vykusiame Europos Tarybos susirinkime. Kopenhagoje nuspręsta, kad svarbiausi kriterijai, kuriuos turi atitikti valstybė kandidatė yra demokratinė institucijų veikimo stabilumas, efektyvi žmogaus teisių apsauga, sklandžiai funkcionuojanti rinkos ekonomika, kuri turi būti tokio pajėgumo, kad atlaikytų vidaus konkurenciją Sąjungoje,

¹²² Rustow D. A. *Turkey, America's forgotten ally*. 1989, p. 61.

¹²³ Europos Ekonominės Bendrijos ir Turkijos Respublikos asociacijos sutartis, 1963 m..

¹²⁴ Turkish National Programme for the adoption of the *Acquis*, 2008 m..

¹²⁵ Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis. Valstybės žinios, 2004-01-03, Nr. 2-2.

gebėjimas priimti įsipareigojimus pagal ES teisę ir išvien siekti ES ekonominių ir politinių tikslų. Turkijai, tapus kandidatė prisijungti prie ES, teko susidurti su realybe, kad ji turi rimtų problemų kiekviename iš minėtų sektorių.

Šiame kontekste dėl Turkijos ekonominio pajėgumo ir demokratiškos institucijų glaudai pasakytina, kad Turkijos Respublikos ekonominis pajėgumas, remiantis statistika¹²⁶, nenusileidžia vidutinių ES valstybių narių pajėgumui. Kalbant apie valdžios organizavimą, reikia paminėti, kad Turkijos institucijoms pradžią davė Osmanų imperijos institucinė sistema, kuri šiai valstybei žlungant jau buvo kai kuriais aspektais panaši į Vakarų Europos teisėsaugos institucijų sistemą. Pavyzdžiui, vienas iš modernios Turkijos valdymo sistemos trūkumų buvo tas, kad Parlamentą po rinkimų sudarydavo tik tie politikai, kurių partijos surinko ne mažiau nei 10% rinkėjų dalyvavusių rinkimuose balsų. Tokie aukšti reikalavimai sukėlė nepasitenkinimą Turkijos visuomenėje, nes paaiškėjo, kad 45% piliečių dalyvavusių 2002 m. rinkimuose nebus atstovaujami Parlamente. Šis klausimas 2007 m. pasiekė Europos Žmogaus Teisių Teismą¹²⁷ ir, nors Teismo pirmoji kolegija, o vėliau ir Didžioji Kolegija, nenustatė teisės į laisvus rinkimus pažeidimo, tačiau Teismas pabrėžė, kad toks aukštas pereinamumo procentas bereikalingai riboja piliečių atstovavimo teises neleidžiamas mažesniosioms partijoms dalyvauti valstybės valdyme, todėl ši norma turėtų būti sumažinta. Turkijos Respublikos teismų sistemos pagrindus įtvirtina Konstitucijos 9 str., kuriame nustatyta, kad Turkijos Respublikoje teisingumą vykdo tik teismai turkų tautos vardu¹²⁸. Apžvelgus institucijas, galima teigti, kad Turkijos Respublikos institucijos, garantuojančios demokratiją, žmogaus teises ir teises viršenybę, sudarymo būdu bei veikla mažai skiriasi nuo analogiškų Europos institucijų, todėl Turkija šiuo aspektu nesusiduria su reikšmingomis problemomis rengdamasi narystei ES.

Remiantis žmogaus teisių, ir ypač mažumų teisių, apsaugos orientyrais, verta detaliau pasigilinti, kaip Turkijos Respublikai sekasi įgyvendinti narystei ES keliamus reikalavimus tam, kad padarius apibendrinimą būtų galima nustatyti, ar Turkijos Respublikos pažangą šiose srityse galima laikyti argumentu už Turkijos narystę Sąjungoje. Probleminiai aspektai detaliau aptariami atitinkamuose skirsniuose.

2.1. Žmogaus teisių apsauga Turkijos Respublikoje

Efektyvi žmogaus teisių apsauga yra esminis reikalavimas valstybei siekiančiai narystės ES ir pagrindinė ES vertybė. Turkijos Respublika yra prisijungusi prie Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos jau nuo 1954 m. ir šios valstybės teisinėje sistemoje, įskaitant Konstituciją, buvo padaryta daugybė reformų siekiant aukštesnio žmogaus teisių apsaugos standarto įgyvendinimo. Peržiūrėjus Europos Žmogaus Teisių Teismo išleistą 2012 m. statistiką dėl Turkijos Respublikos¹²⁹, matome, kad Turkijai sunkiai sekasi garantuoti savo piliečiams teises ir laisves suteikiamas Konvencijos. 2011 m. prieš šią valstybę buvo pateikti 7749 ieškiniai, o tai yra dvigubai daugiau nei 2008 m., kai buvo skųstasi tik 3694 kartus. Tarp Konvencijos šalių Turkijos Respublika šios konvencijos pažeidimais nusileidžia tik labai kritikuojamai Rusijos Federacijai, ypač atsižvelgiant į tą svarbią aplinkybę, kad 2010 m. dėl teisių pažeidimų

¹²⁶ Real Instituto Elcano, *Working Paper (WP) 19/2006*, appendix I, p. 22.

¹²⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismo byla *Yumak & Sadak v. Turkey*, 2007 m.

¹²⁸ The Constitution of the Republic of Turkey, 2001-10-17, art. 9.

¹²⁹ European Court of Human Rights, *Press country profile – Turkey*, 2012 m.

Rusijoje buvo skųstasi rekordiška daug 14292 kartų, tačiau ateinančiais metais šis skaičius sumažėjo¹³⁰, ko Turkijoje, deja, neįvyko. Daugumoje bylų prieš Turkijos Respubliką ieškovi skundėsi dėl teisės į nuosavybę pažeidimų, žodžio, spaudos ir saviraiškos laisvių ribojimo, diskriminavimo dėl išpažįstamos nemusulmoniškos religijos.

Kaip yra pasisakiusi Turkijos deleguota teisėja EŽTK dr. Isilė Karakas (*Işıl Karakaş*)¹³¹, Turkijos Respublikoje spaudos laisvė garantuojama prasčiausiai iš visų Europos Tarybos valstybių. Taip pat ji atkreipė dėmesį į pernelyg ilgus ikiteisminio sulaukimo terminus ir pateikė žurnalisto Mustafos Balbajo (*Mustafa Balbay*) atvejį, kurio kardomasis kalinimas tęsėsi net tūkstantį dienų. Anot teisėjos, smarkios kritikos susilaukė ir Turkijos baudžiamojo kodekso nuostatos¹³², kriminalizuojančios valstybės garbės įžeidimą, kurios kartais naudojamos kaip pretekstas apriboti žodžio laisvę ir nutildyti kritiką. Turkijos Žurnalistų už laisvę platforma (*Freedom for Journalists Platform*) duomenimis, 2011 m. Turkijos kalinimo įstaigose buvo neteisėtai laikomi 64 žurnalistai.

Garsiausias atvejis, kai Turkijos teismų sistema veikiama vykdomosios valdžios neteislingai nuteisė Turkijos pilietį, yra rašytojo ir poeto Ferito Orhano Pamuko (*Ferit Orhan Pamuk*) byla¹³³. 2005 m. Pamukas savo interviu Šveicarijos žurnalui „Das Magazin“ pasisakė dėl nelygiateisės kurdų etninės mažumos bei armėnų padėties Osmanų imperijoje. Tai sukėlė didelį konservatyviosios Turkijos visuomenės dalies nepasitenkinimą. Prieš šį poetą buvo pradėtas baudžiamasis procesas, kurį užvedė radikalių pažiūrų visuomenės aktyvistas K. Kerincis (*K. Kerinçsiz*). Pamukas, remiantis jau minėtu Turkijos Respublikos baudžiamojo kodekso 301 str., buvo kaltinamas Turkijos armijos šmeižtu. Jis pats teisinosi, kad visa, ką jis išdėstė, atitinka istorinius faktus ir jo tikslas nebuvo ką nors įžeisti, o tik atkreipti visuomenės dėmesį į žodžio laisvę. Galiausiai teismas pripažino jį kaltu dėl jam pateiktų kaltinimų ir paskyrė 6000 lirų baudą. Šis procesas sukėlė didžiulį tarptautinį pasipiktinimą dėl žodžio laisvės negerbimo Turkijoje. Tai neabejotinai susilpnino Turkijos Respublikos reputaciją Europoje bei jos poziciją siekiant narystės Sąjungoje. ES plėtros komisaras Ollis Renas (*Olli Rehn*) paskelbė viešą pareiškimą, jog Orhano Pamuko byla yra žodžio laisvės Turkijoje testas, todėl šios bylos nagrinėjimas bus atidžiai stebimas ir iš jos rezultato bus daromos išvados dėl Turkijos atitikimo vertybėms, kuriomis yra grindžiama ES. Pats Orhanas Pamukas tapo viena iš iškiliausių figūrų pasaulio spaudoje – 2006 m. jam buvo suteikta Nobelio literatūros premija.

Vis dėlto gausu ir tokių sričių, kuriose Turkijos Respublika yra pasiekusi aukščiausių žmogaus teisių apsaugos rezultatų. Kaip pažymima 2012 m. Europos Komisijos ataskaitoje Europos Parlamentui dėl Turkijos progreso¹³⁴, Turkijoje įkūrus ombudsmeno pareigybę, ženkliai pagerėjo piliečių teisės į gerą viešąjį administravimą įgyvendinimas. Taip pat pabrėžiamas Turkijos Teisingumo ministerijos ir Parlamento Žmogaus teisių komiteto indėlis stiprinant žmogaus teisių apsaugą šioje valstybėje. Toje pačioje Komisijos ataskaitoje, Turkija giriamą už tai, kad ėmėsi teisinių priemonių užtikrinant

¹³⁰ European Court of Human Rights, *Press country profile – Russia*, 2012 m.

¹³¹ Griffen S. *Turkey's Record on Press Freedom Worst Among European Countries*. ECHR Judge Says, Prieiga per internetą: <http://www.freemedia.at/press-room/public-statements/singleview/article/turkeys-record-on-press-freedom-worst-among-european-countries-echr-judge-says.html>.

¹³² The revised Criminal Code of the Republic of Turkey, 2005 m., art. 301.

¹³³ Turkijos Respublikos Aukščiausiojo Teismo byla nr. 2008/215-e-2008/341 k.

¹³⁴ Commission staff working document, *Turkey - 2012 Progress report*, 2012 m.

vyrų ir moterų lygiateisiškumą, tokių kaip įstatymo dėl šeimos apsaugos ir smurto prieš moteris prevencijos priėmimas. Turkija pirmoji pripažino teisiškai reikšminga Europos Tarybos Konvenciją prieš smurtą šeimoje ir smurtą prieš moteris.

Taigi, nors Turkijos Respublikos žmogaus teisių ir laisvių apsaugos sistema šiaudien yra dar ne tokia išvystyta kaip Europos Sąjungos, tačiau vykdomos reformos, todėl manome, kad jau netolimoje ateityje Turkija šiuo aspektu bus pasiruošusi narystei ES.

2.2. Mažumų teisės Turkijos Respublikoje

Turkija dar prieš savo valstybingumo sukūrimą buvo tautiniu ir kultūrinu požiūriu įvairus kraštas. Dėl savo geografinės padėties Mažoji Azija buvo svarbi Rytų ir Vakarų jungtis. Ši įvairovė išlieka ir šiaudien, tačiau jos apsauga Turkijos teismuose įgyvendinama sunkiai.

Kalbant apie religinių mažumų padėtį valstybėje, kurioje 98 % visuomenės išpažįsta islamą¹³⁵, tenka pastebėti sunkią religinių mažumų padėtį. Nors Turkijos Respublika yra sekuliari valstybė, kurios Konstitucijos 24 str. užtikrina religijos laisvę, tačiau ši laisvė realybėje sunkiai prieinama. Turkijos Respublika yra ne tik Europos žmogaus teisių konvencijos šalis, bet yra prisijungusi ir prie Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto, vis dėlto teismų sprendimai yra dažnai sąlygoti politinių jėgų spaudimo. Straipsnio autoriaus manymu, garsiausia byla atskleidžianti religinių mažumų padėtį yra San Gabriel vienuolyno procesas. Šioje byloje Sirijos Ortodoksų vienuolynas, kuris yra seniausias pasaulyje veikiantis krikščioniškas vienuolynas, įkurtas 398 m. po Kr. Pietų Anatolijoje, yra kaltinamas neteisėtai valdantis aplinkinius žemės plotus¹³⁶. Atsakovų gynėjai pateikė teismui rašytinių duomenų įrodančių teisėtą žemės valdymą jau nuo seno, tačiau tai teismo neįtikino. 2011 m. pradžioje buvo priimti du teismų sprendimai, kuriais vienuolynas pripažintas pažeidęs įstatymus. Remiantis šiais sprendimais, 2011 – 02 - 24 dideli žemės plotai buvo perduoti Turkijos respublikiniam turto fondui. Procesui rutuliojantis toliau, Martino apylinkės teismas dėl kilusio pasipiktinimo Vakaruose net tris kartus atidėjo bylos nagrinėjimą, nenorėdamas imtis šio kontraversiško klausimo sprendimo. Šios bylos nagrinėjimas dar nėra baigtas.

Pažymėtina, kad panašias priežastis trukdančias prisijungimui 2012 m. komunikate Parlamentui nurodo ir Europos Komisija¹³⁷: nepakankama pagarba pagrindinėms žmogaus teisėms ir laisvėms, teisės į teisingą teismo procesą neužtikrinimas ir per ilgai ikiteisminio sulaikymo terminai, žodžio, spaudos ir saviraiškos laisvių ribojimas, neproporcinga masinių žiniasklaidos priemonių cenzūra; taip pat ginčas su Kipro Respublika.

Apibendrinus mažumų teisių apsaugos lygį, kuris šiaudien prieinamas Turkijoje, galima padaryti išvadą, kad, nors šiai valstybei ir pavyko padaryti milžinišką progresą per pastaruosius kelis dešimtmečius, šiaudieninė mažumų teisių apsaugos sistema nėra pakankama ir kol kas ji dar neatitinka aukštų ES taikomų apsaugos standartų, ypač kiek tai susiję su religinių mažumų, tokių kaip krikščionys, judėjai ir musulmonai alevitai, teisių apsauga.

¹³⁵ Central Intelligence Agency (CIA), *The World Factbook*, The People and Society of Turkey.

¹³⁶ Gabriel L. (Bachelor Thesis) *The EU accession of Turkey as a Chance for Human Rights and Minorities?* 2011, p. 30.

¹³⁷ Communication from the Commission to the European Parliament and the Council: "Enlargement Strategy and Main Challenges 2012-2013".

3. PRIEŽASTYS, DĖL KURIŲ TURKIJOS RESPUBLIKA TURĖTŲ TAPTI ES VALSTYBE NARE

3.1. Turkijos Respublika – tiltas tarp rytų ir vakarų kultūrų

Dabartinės Turkijos teritorija dar nuo antikinių laikų buvo svarbus Rytų ir Vakarų kultūrų susikirtimo taškas. Per ją viduramžių Europą pasiekė tolimųjų rytų astronomų ir filosofų darbai, per ją ėjo Šilko kelias, Marko Polo kelionės bei Kryžiaus žygių armijos. Istoriniu požiūriu, Mažosios Azijos pusiasalis perėjo per helenistinį Graikijos laikotarpį, vėliau jame įsigalėjo romėnai, po to sekė Sultonato įsiveržimas į tuometinę Rytų Romos Imperiją (Bizantiją), kai 1453 m. buvo paimtas Konstantinopolis ir šis regionas nutolo nuo Vakarų. Sultonatas taip pat perėjo per daugelio dinastijų valdymą, nuo Umajidų ir Abisidų iki Osmanų – pakutinės valdovų dinastijos, po kurios nuvertimo ir įsikūrė moderni Turkijos Respublika bei po regioną pasklido Vakarų liberalizmo srovės, susilaukusios konservatyviosios visuomenės dalies veikėjų kritikos¹³⁸. Šiandien, pasikeitus ekonominėms ir socialinėms aplinkybėms, Turkija išlieka valstybe per kurią vyksta pagrindinis bendravimas tarp Europos ir Azijos, kultūriniai mainai, prekių iš Rytų į Europą gabenimas, naftos iš Irano į Rytų Europą linija ir kt. Pastebėtina tai, kad Turkija savo kaip mediatoriaus tarp Rytų ir Vakarų vaidmenį jau įrodė NATO veikloje, kurioje Turkija užima ypatingai svarbų vaidmenį derėdamasi su arabų valstybėmis ir Afganistano valdžia Kabule bei leisdamą savo teritorijoje bažuoti JAV karinius dalinius.

Šiame kontekste prisimintina ir prieštaringa Irano vykdoma branduolinė programa, kuri leistų šiai valstybei susikurti atominį ginklą. Turkija jau nuo šios programos pradžios reiškia pastovų prieštaravimą šiuo klausimu, nes, kaip visuotinai įsisažmoninta tarptautinės bendrijos, programą įvykdžius kiltų lenktyniavimo karinio ginklavimosi srityje pavojus¹³⁹.

Šiandien arabų pasaulį krečia revoliucijos, kurios viešojoje erdvėje, prisimenant XIX a. pab. vykusį Tautų pavasarį, vadinamos Arabų pavasariu. Manytina, kad Turkijos Respublikos priėmimas į ES sukeltų politinius, teisinius, ekonominius ir socialinius padarinius kur kas platesnėje erdvėje nei Europos žemynas – tai paskatintų demokratinį procesus visoje Šiaurės Afrikoje (regione, vadinamame Mahrebu) ir suteiktų vilties jėgoms, kurios jau dabar propaguoja demokratinę idėją valstybėse, kuriose demokratinio valdymo nėra. Turkijos prisijungimas prie ES patvirtintų visai tarptautinei musulmonų bendruomenei (vadinamajam Umahui), kad jų valstybės valdymo santvarkos gali būti pritaikytos prie tautos valdžios, o Turkijos Respublika taptų modeliu, sektinu kiekvienai iš tų valstybių.

Izraelio – palestiniečių nesantaika yra sunkiausias ir ilgiausiai užsitęsęs konfliktas šiandieniniame pasaulyje. Straipsnio autoriaus nuomone, Turkijos Respublikos narytė ES efektyviai pasitarnautų jį sprendžiant. Taip galima manyti, nes Turkijos Respublika yra viena iš nedaugelio valstybių, kartu su, pavyzdžiui, Albanija arba Egiptu, kuriose daugumą gyventojų sudaro musulmonai ir kurios palaiko normalius diplomatinis santykius su Izraelio valstybe bei tuo pačiu su Vakarais ir arabų valstybėmis. Turkijai suartėjus su Europa, arabų valstybės suartėtų su Vakarais ir tai

¹³⁸ Qutb S. *The Milestones*. 1964, p. 197.

¹³⁹ Geller G., Spencer R. *The Post-American Presidency*. 2010, p. 161.

pagerintų jų santykius su Izraeliu, kuris yra vienintelė pilnai demokratinė valstybė Artimuosiuose Rytuose. Turkijai tapus ES valstybe nare, ji neabejotinai tęstų savo pradėtus taikinimo darbus pagal tarptautinę teisę ir tokiu būdu į taikinimo procesą labiau įtrauktų ES. Šią problemą pradėjus spręsti ES priemonėmis, būtų galima pasiekti, kad kartu taikingai egzistuotų abi valstybės. Tai yra variantas už kurį aktyviai pasisako buvęs Tarptautinio Teisingumo Teismo teisėjas, dabar Arabų Lygos prezidento pareigas einantis Nabil Al-Araby, kuris savo viešuose pareiškimuose bei atskirose nuomonėse¹⁴⁰ išdėstė dviejų suverenių valstybių sukūrimo variantą, kuriuo būtų užbaigtas ilgametis konfliktas.

Dėl šių priežasčių manytina, kad Turkijos Respublikos prisijungimas prie ES suteiktų Sąjungai didžiulę politinę, ekonominę ir kultūrinę naudą. Šis argumentas ypač sustiprėja atsižvelgus į jėgų kaitą pasaulyje, kur iškyla tokios globalios jėgos kaip Kinija, Indija ir Brazilija. Tad žvelgiant iš strateginės perspektyvos, ES plėtros į Rytus sprendimas suteiktų Sąjungai didžiulį pranašumą tolimesnėje ateityje. Tačiau Turkijos Rytų-Vakarų tiltas veiktų abiem kryptimis, todėl ES neišvengiamai susidurtų su klausimais, kurie anksčiau jai atrodė tolimi ir daugelį europiečių nustebintų tai, kad ES kaimyninės valstybės yra Irakas, Iranas ir Sirija.

3.2. Turkijos Respublikos politinė ir karinė galia

Turkijos Respublika yra politiškai galingiausia valstybė Pietryčių Europos ir Artimųjų Rytų regione. Ši šalis dėl glaudžios kooperacijos su Vakarų Europa yra perėmusi modernią vakarų technologiją, o jos sausumos karinės pajėgos NATO nusileidžia tik JAV. Istorinės ir geografinės aplinkybės lėmė tai, kad Turkijai buvo gyvybiškai būtina turėti didžiulę armiją, kad į tarpusavio konfliktus įsivėlusiam regione išlaikytų savo suverenumą¹⁴¹. Nepaisant to, kad Turkija palaiko artimus ryšius su Europos valstybėmis, ji bendradarbiauja ir su savo rytų kaimyninėmis valstybėmis, todėl jos politinis stabilumas nėra priklausomas nuo vieno kurio nors regiono. Nuo pat savo ankstyvos narystės NATO, į kurią Turkijos Respublika įsitraukė jau pirmuoju šios organizacijos plėtimosi etapu 1952 m., t. y. iškart po to kai 1949 m. ši organizacija buvo įkurta, Turkija atliko labai svarbų vaidmenį neleidama komunizmui iš Tarybų Sąjungos plisti į Pietryčių Europą ir Artimuosius Rytus. Per visą Šaltojo karo laikotarpį ji palaikė demokratinį polių, šitokiu būdu ženkliai prisidėdama prie laisvos Europos išsaugojimo. Turkijos politinio stabilumo ir saugumo pavyzdžiu gali būti tai, kad joje prieglobstį rado Sirijos pilietinio karo pabėgėliai. Jungtinių Tautų aukštojo komisaro pabėgėliams (*the United Nations High Commissioner for Refugees*) duomenimis, iš beveik pusės milijono sirų pabėgėlių, apie 150 tūkst. yra apsistoję Turkijos Respublikoje.

Taigi Turkijos Respublika, būdama politiškai stabiliausia ir kariniu aspektu pažėgiausia regiono valstybė, ženkliai prisideda prie saugumo ir taikos palaikymo Artimuosiuose Rytuose.

¹⁴⁰ Separate opinion of judge Nabil Al-Araby, trečia dalis: III. Droit relatif à l'occupation belligérante.

¹⁴¹ Kasaba R. *The Cambridge History of Turkey: Volume 4, Turkey in the Modern World*, 2008, p. 329 – 333.

4. PRIEŽASTYS, DĖL KURIŲ TURKIJOS RESPUBLIKA NETURĖTŲ TAPTI ES VALSTYBE NARĖ

4.1. Geografinis kriterijus

Turkijos Respublika yra valstybė išsidėsčiusi dviejų žemynų – Europos ir Azijos – teritorijoje, tačiau tik 3% jos teritorijos yra kontinentinėje Europos dalyje. Turkija turi sausumos sieną su dviem ES valstybėmis – Graikija ir Bulgarija. Reikia pastebėti, kad pasitaiko atvejų, kai eurokritikai pateikia šią ypatybę kaip priežastį, dėl kurios Turkija negali įstoti į ES, tačiau šis „argumentas“ visiškai griūva, prisiminus, kad ES narė esanti Kipro valstybės sala geografiniu požiūriu priklauso Azijos žemynui. Šiame kontekste pastebėtina, kad Grenlandija, kuri kaip Danijos Karalystės dalis 1973 – 1985 m. priklausė EEB ir iš jos pasitraukė iškilus ginčams dėl bendros rinkos reglamentavimo žvejybos srityje, geografiškai priklauso Šiaurės Amerikos žemynui¹⁴². Dėl šios priežasties ES, kuri savo plėtros praktika jau patvirtino, kad geografinis kriterijus nėra svarbus veiksnys svarstant narystės klausimą, turi sekti savo praktika ir netaikyti skirtingų taisyklių atskiroms valstybėms.

4.2. Specifinės Turkijos problemos, kurias ji „atneša“ į ES

Turkijos Respublikoje kyta didelių problemų dėl kurdų tautinės mažumos (kuri, beje, siekia apie 20 mln. ir sudaro iki 25 % piliečių), puoselėjančios tikslus atsijungti nuo Turkijos ir sukurti nepriklausomą Kurdistano valstybę. Kaip nurodyta 2012 m. „Human Rights Watch“ apžvalgoje¹⁴³, kurdų klausimas yra svarbiausia problema stabdanti žmogaus teisių pažangą Turkijoje. Kurdų padėtis laikytina didžiausia vidaus problema, su kuria susiduria Turkijos Vyriausybė. Vis dėlto, manytina, kad Turkijos narystė Sąjungoje padėtų iš esmės pagerinti kurdų gyvenimo sąlygas Turkijoje: pirma, ES teisė saugo tautines mažumas suteikdama joms plačias saviraiškos teises, todėl Turkija būtų įpareigota laikytis *acquis communautaire* šiuo klausimu; antra, įsigaliojus beviziam Šengeno režimui tarp valstybių narių, kurdai nepatenkinti gyvenimu savo krašte galėtų emigruoti. Taigi matome, kad Turkijos Respublikos narystė ES padėtų šiai valstybei išspręsti sunkiausią vidaus problemą.

Pasigirsta nuomonių, kad prie Sąjungos prisijungus Turkijai ir kitos tolimos valstybės užsinorės narystės. Manome, kad šis argumentas yra iš dalies teisingas. Šiandien retai prisimenama, tačiau 1987 – 07 - 20 Marokas taip pat buvo pareiškęs norą tapti tuometinės Europos Bendrijos valstybe narė, tačiau Užsienio reikalų ministrų taryba atmetė paraišką, remdamasi geografiniu kriterijumi – Maroko Karalystė nepriklauso Europai. Šiandien Marokas yra išskirtinio statuso ES partneris Šiaurės Afrikoje. Negalima pamiršti ir tos svarbios aplinkybės, kad kai kurios ES valstybės turi užjūrio teritorijų, pvz., Lotynų Amerikoje esanti ir Nyderlandų Antilų salynui priklausanti Aruba, kuri nėra ES narė, galėtų pretenduoti į narystę. Tokiu būdu Turkijos narystė gali paskatinti kitų valstybių siekį tapti ES narėmis.

Gilinantį į narystės aktualijas, iškyla Kipro Respublikos – vienintelės padalintos ES valstybės – klausimas. Nors Kipras jau nuo 2004 m. yra ES valstybė narė, tačiau *acquis* efektyviai funkcionuoja tik Vakarinėje Graikiškoje salos dalyje, o Pietinė salos

¹⁴² Sørensen A. K. *Denmark-Greenland in the Twentieth Century*, 2009, p 166 – 171.

¹⁴³ Human Rights Watch, Country summary, Turkey, January 2012 m.

dalis, vadinamoji Turkiškoji Šiaurės Kipro Respublika, kurią pripažįsta tik viena valstybė – Turkija – nėra Kipro vyriausybės valdžioje. Todėl Kipras nuo 1974 m. lieka padalintas. 2004 m. Graikiška Kipro pusė atmetė Kofi Anano (*Kofi Annan*) planą sukurti vieningą federacinę valstybę su periodiška valdymo rotacija¹⁴⁴. Manytina, kad ir šiuo klausimu Turkijos narystė ES būtų naudinga, nes iš tiesų graikiška Kipro dalis yra labai artima kontinentinei Graikijai, analogiškai turkiška Kipro dalis yra labai artima kontinentinei Turkijai. Šis satelitinis jėgų išsidėstymas suponuoja, kad neįmanoma sutaikyti Kipro dalių nesutaikius Graikijos ir Turkijos. Turkijai prisijungus prie Sąjungos abi valstybės – Graikija ir Turkija – būtų Sąjungoje, todėl iš esmės pagerėjus jų bendradarbiavimui ir išaugus integracijai tas pats procesas įvyktų ir Kipre. Taigi Turkijos narystė Sąjungoje yra gyvybiškai svarbi.

4.3. Multikultūralizmas

Šiame straipsnyje Turkijos narystės ES aktualijos yra aptariamoms pirmiausia teisiniu bei politiniu aspektais, tačiau manytina, kad yra būtina paminėti ir keletą socialinių dalykų, kurie realiai sąlygoja politikos formavimą.

Prie ES prisijungus 75 mln. gyventojų valstybei, šio įvykio padariniai neabejotinai palies visą Sąjungą. Pastebėtina tai, kad Vakarų Europos valstybės jau dabar susiduria su rimtomis problemomis integruojant imigrantus į visuomenę. Kai kuriose valstybėse iškyla kraštutinių pažiūrų grupuotės ir politinės partijos, kurios laikytinos atsaku į netinkamą socialinę politiką. Eurostato statistiniai skaičiavimai¹⁴⁵ patvirtina, kad Turkija jau 2015 m. gyventojų skaičiumi pralenks daugiausia gyventojų Europoje turinčią Vokietiją, o 2050 m. jos populiacija jau sieks 100 mln. gyventojų. Turkijai esant Sąjungoje, ji taptų daugiausia gyventojų turinčia ES valstybe nare bei vienintele nare, kurioje gyventojų skaičius auga, o ne mažėja kaip Europoje. Iš to išplaukia ir pasikeitęs jėgų santykis ES institucijose, visų pirma Parlamente ir Taryboje. Todėl sprendžiant dėl Turkijos narystės, yra sprendžiamas Sąjungos ateities lyderio klausimas.

Vis dėlto manytina, kad visi šie socialiniai pokyčiai nesudaro pagrindo nepriimti Turkijos į ES. Kaip pasisakė žymus JAV filosofas ir istorikas Noamas Chomskis (*Noam Chomsky*) saviraiškos laisvės konferencijoje Stambule¹⁴⁶, ES institucijų vadovai dažnai kaip pagrindą atidėlioti Turkijos priėmimą į Sąjungą nurodo žmogaus teisių apsaugos šioje valstybėje nepakankamumą, tačiau tuo galima abejoti, atsižvelgiant į tai, kad po minėtu pretekstu slypi Turkijos kultūrinis skirtumas nuo kontinentinės Europos. Manome, kad tenka sutikti su turkų visuomenininku Ali Aibėjumi (*Ali Aybey*), kuris tvirtina, kad Turkijai tapus ES nare bus patikrinta, ar gerai veikia jos moto „Vienybė įvairovėje!“ (*“Unity in Diversity !”*)¹⁴⁷.

5. APIBENDRINIMAS

Apibendrinus argumentus „už“ ir „prieš“, paaiškėja, kad narystės privalumai ženkliai persveria trūkumus. Kaip nustatyta 2 skyriuje, žmogaus teisių apsauga Turkijoje

¹⁴⁴ Prieiga per internetą: <http://www.euractiv.com/enlargement/turkey-accession-cyprus-links dossier-188330>.

¹⁴⁵ Hughes K. *Les amis de l'Europe*, p. 9.

¹⁴⁶ Chomskio N. 2010-09-11 paskaita, Stambulo saviraiškos laisvės konferencijoje.

¹⁴⁷ Aybey A. *Turkey and the European Union relations: a historical assessment*, p. 19.

vis dar nepasiekė ES efektyvumo standarto, todėl tai neturėtų būti laikoma argumentu pasitarnaujančiu Turkijos narystės ES siekiui, tačiau pažvelgus giliau matome, kad Turkijos narystė suteiks Sąjungai reikiamų pajėgumų konkuruojant ateities pasaulyje, sustiprins Europos saugumą, sudarys sąlygas artimesniam ES bendradarbiavimui su Rytų valstybėmis. Narystė sustiprintų integraciją tarp Europos ir Turkijos, kuri pasitarautų kovojant su tarptautiniu nusikalstamumu, terorizmu, taip pat palengvėtų techninio pobūdžio teisinių problemų sprendimas, tokių kaip teismų sprendimų vykdymas, ekstradicija ir kt. Kita vertus, daug kontrargumentų, tokių kaip Kipro problema ir kurdų teisės, išsispęstų natūraliai dėl pačios narystės suteikiamų privalumų, nes Nikosijos siena netektų prasmės dėl Šengeno zonos, o kurdus gintų tautinių mažumų apsaugos teisė. Turkijai prisijungus prie ES, pasikeistų jėgų santykis pačioje Sąjungoje – anksčiau dominavusių valstybių, tokių kaip Britanija, Prancūzija ir Vokietija, galia reikiamai sumažėtų, tačiau asmenys, atsakingi už aukščiausio lygio politinių sprendimų ES priėmimą, neturėtų skirti dėmesį tik einamiesiems Sąjungos reikalams ir ignoruoti didžiulę naudą, kurią suteiktų Turkijos narystė, bet turi orientuotis į ilgalaikius Sąjungos tikslus, kurių vaisiai pasireikš tik po dešimtmečių. Vykstant globalizacijai, keičiantis jėgų pusiausvyrai pasaulyje, Sąjungai privalu priimti tokius sprendimus, kurie jai leistų išlikti konkurencingai ne tik šiandien, bet ir tolimesnėje ateityje. Būtent dėl to preciziškas formalių kriterijų, o neretai ir didžiųjų ES valstybių narių ambicijų vaikymasis neturėtų nusverti Turkijos privalumų. Pažymėtina, kad Lietuvos užsienio reikalų ministras A. Ažubalis 2012 – 01 - 11, Lietuvoje viešint Turkijos Europos reikalų ministrui Egemen Bağış, išreiškė paramą Turkijos narystei, todėl manytina, kad Lietuvos pozicija dėl Turkijos narystės ES yra teigiama. Tiksliai šiandieninę situaciją yra apibūdinęs Turkijos ministras pirmininkas R.T. Erdoğanas (*R.T. Erdoğan*): „ Per 10 – 15 metų Europa bus vieta, kur civilizacijos susitinka. Ir ji bus tikra super-galia su Turkija joje!“. Dėl šių priežasčių manome, kad kelio Turkijai į ES užkirtimas būtų strateginės reikšmės klaida, kuri Europos Sąjungos istoriją pažymėtų juoda dėme.

6. IŠVADOS

1. Žmogaus teisių apsauga Turkijos Respublikoje dar nėra pasiekusi aukštų ES standartų, tačiau vykdomos reformos, kurių rezultatai pasireikš artimiausioje ateityje.
2. Turkijos prisijungimas suteiktų ES potencialą likti konkurencingai ateityje, kai reikės susidurti su kitomis stiprėjančiomis pasaulio valstybėmis.
3. Turkijos Respublika negali būti nepriimta į ES tuo pagrindu, kad tik 3% jos teritorijos yra kontinentinėje Europos dalyje, nes ES institucijos vykdydamos Sąjungos plėtrą suformavo praktiką, kad visiškas geografinis priklausymas Europai nėra būtina sąlyga.
4. Turkijos Respublika pasižymi jai būdingomis vidaus ir išorės politikos problemomis, tokiomis kaip ginčas su Kipru ir kurdų tautinė mažuma, kurios jai esant ES nare paliestų visą Europos Sąjungą, tačiau narystės teikiama privalumai prisidėtų prie šių problemų išsprendimo.
5. Turkijai prisijungus prie ES pasikeistų jėgų santykis Sąjungoje – anksčiau joje dominavusių valstybių galia santykinai sumažėtų.

6. Turkijos narystė ES taptų pavyzdžiu islamo valstybėms, kuriose jau prasidėjo demokratizacijos procesai, paskatintų jas daryti reformas dėl žmogaus teisių apsaugos; taip pat panaikintų Vakarų netolerancijos mitą.
7. Į ES, kurios narėse istoriškai išvystė Vakarų kultūra, įsijungus tokio dydžio Rytų kultūrinį pagrindą turinčiai valstybei kaip Turkija, dėl neišvengiamai atsirasiančios imigracijos į kontinentinę Europą, pasikeistų ne tik politinių jėgų išsidėstymas pagrindinėse ES institucijose, bet ir Europos kultūrinis identitetas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS:

I. Norminiai teisės aktai:

1. Constitution of the Republic of Turkey, 2001-10-17, art. 9.
2. Criminal Code of the Republic of Turkey, 2005 m., art. 301.
3. Europos Ekonominės Bendrijos ir Turkijos Respublikos asociacijos sutartis, 1963 m.
4. Konsoliduota Europos Sąjungos sutartis, 49str., 2010 m.
5. Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis. Valstybės žinios, 2004-01-03, Nr. 2-2.
6. Central Intelligence Agency (CIA), The World Factbook, The People and Society of Turkey.
7. Commission staff working document, Turkey - 2012 Progress report, 2012 m.
8. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council: "Enlargement Strategy and Main Challenges 2012-2013".
9. European Court of Human Rights, Press country profile – Russia, 2012 m.
10. European Court of Human Rights, Press country profile – Turkey, 2012 m.
11. Human Rights Watch, Country summary, Turkey, January 2012 m.
12. Real Instituto Elcano, Working Paper (WP) 19/2006, appendix I, p. 22.

II. Teismų praktika:

1. Europos Žmogaus Teisių Teismo byla Yumak & Sadak v. Turkey, 2007 m.
2. Turkijos Respublikos Aukščiausiojo Teismo byla nr. 2008/215-e-2008/341 k.
3. Separate opinion of Nabil Al-Araby, trečia dalis: III. Droit relatif à l'occupation belgèrante

III. Specialioji literatūra:

1. Aybey A. Turkey and the European Union relations: a historical assessment. p. 19.
2. Sørensen A. K. Denmark-Greenland in the Twentieth Century, 2009, p. 166 – 171.
3. Rustow D. A., Turkey, America's forgotten ally. 1989, p. 61.
4. Metz H. C. Turkey: A Country Study. 1995, p. 33.
5. Chomskio N. 2010-09-11 paskaita Stambulo saviraiškos laisvės konferencijoje.
6. Gabriel L. EU accession of Turkey as Chance for Human Rights and Minorities?
7. Geller P., Spencer R. The Post-American Presidency. 2010, p. 161.
8. Qutb S., The Milestones, 1964, p. 197.
9. Kasaba R., Cambridge History of Turkey: Turkey in the Modern World. 2008, p. 329–333.

IV. Interaktyvūs šaltiniai:

1. Lietuvos centrinis valstybės archyvas. LR URM fondas Nr. 383; Şimşir, B.N. Atatürk

ve yabancı devlet başkanları. 21 Mayıs 1932. Prieiga per internetą: <http://www.parlamentostudijos.lt>.

2. Griffen S. Turkey's Record on Press Freedom Worst Among European Countries. Prieiga per internetą: <http://www.freemedia.at/press-room/public-statements/singleview/article/turkeys-record-on-press-freedom-worst-among-european-countries-echr-judge-says.html>.
3. Turkey accession and Cyprus. Prieiga per internetą: <http://www.euractiv.com/enlargement/turkey-accession-cyprus-links dossier-188330>.

ACCESSION OF TURKEY TO THE EU: COMPARATIVE ASPECTS OF OPPORTUNITIES AND THREATS

Stanislovas Staigvilas

Mykolas Romeris University

Summary

Turkey's quest for membership is a matter of great importance and discussion to both the European and the Turkish societies. Despite the fact that Turkey has made a praiseworthy progress in approximating its legal system to the standards of the EU's acquis, its accession prospects are to be judged upon with careful precaution. The Turkish Republic became eligible for the membership after a course of turbulent history and in particular after the fall of the Caliphate in 1924 A.D., because only having this done the modern Republic of Turkey could come into existence. It was the first President of Turkey – Mustafa Kemal Atatürk – who launched a series of reforms in order to turn this undeveloped, but from geopolitical point of view uniquely situated, Ottoman-style country into Western-style modern democracy.

There are some solid arguments against the accession project in respect of Turkish Republic's capacity to become an integral part of the EU. It has to be noticed some issues with protection of human rights in this country. Of particular concerns are the rights of religious minorities who are sometimes subjected to discrimination, also unproportional limitations of freedom of expression, freedom of speech and assembly. The problem of ethnic minority of Kurds and discord with Cyprus is an obstacle to accession as well. One of the most severe problems to be faced after the accession is a flow of immigration to the European continent, taking into consideration, that Western countries even today have massive difficulties with disintegrating and unemployed foreign population; in addition to this, a notion of failure of multiculturalism is becoming more and more influential in the European societies.

However, there are strong arguments for Turkey's membership. First of all, the Turkish Republic acts as a mediator between the Europe and the Eastern countries, therefore Turkey, if entered the EU, would definitely enhance cooperation with the Asian countries and strengthen EU's position in the region. Of special notice is Turkey's quality to negotiate with the Arab states what could gradually ease political situation in the Middle East with a view to promoting democratic ideas in that region. Not to mention its military force in conjunction with its colossal economic advantages in

terms of natural resources and financial cooperation. All of this would be of valuable help to the EU and its citizens in promoting security and well-being.

In sum, arguments for Turkey's accession to the EU by far outweigh all disadvantages it may cause, therefore it is author's conviction that EU's enlargement to the East plan is of paramount importance and will definitely pay back.

Keywords: Enlargement of the EU, the Republic of Turkey, Criteria for membership of the EU, Boundaries of the EU, identity of the EU.

EUROPOS SĄJUNGOS PRISIJUNGIMO PRIE EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ IR PAGRINDINIŲ LAISVIŲ APSAUGOS KONVENCIJOS PROBLEMOS

Marija Karolina Telyčėnaitė

Tel. +370 613 35 097, el. p. karolina.telycenaite@gmail.com

Mykolo Romerio universitetas

Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius

Tel. (8 5) 271 4625, el. p. roffice@mruni.eu

***Anotacija.** Įsigaliojus Lisabonos sutarčiai Europos Sąjunga įgijo pareigą prisijungti prie Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos. Tačiau lyg šiol nėra sukurtas prisijungimo mechanizmas. Todėl Europos Sąjungos prisijungimas prie Europos Tarybos sukurto žmogaus teisių apsaugos mechanizmo kelia daug teorinio ir praktinio pobūdžio problemų. Šiame straipsnyje nagrinėjamas klausimas, ar Europos Sąjungai prisijungus prie Europos Žmogaus Teisių Konvencijos gali kilti šių dviejų žmogaus teisių apsaugos mechanizmų taikymo problemos bei teismų jurisdikcijos kolizija. Straipsnyje aptariamas Europos Sąjungos ir Europos Žmogaus Teisių Konvencijos santykio ilgalaikis ryšys užtikrinant žmogaus teisių apsaugą Europos Sąjungoje, pristatomos Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos atsiradimo prielaidos.*

***Reikšminiai žodžiai:** Europos Sąjungos prisijungimas prie Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, teismų jurisdikcijos kolizija, žmogaus teisės.*

IVADAS

Temos aktualumas ir problemos esmė: 2004 m. buvo priimtas Keturioliktasis Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK) protokolas, kuris numato daugelį institucinių pakeitimų. Viena aktualiausių šiuo protokolu siūlomų naujovių – Europos Sąjungos (toliau – ES) prisijungimas prie Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos. Prireikė beveik šešerių metų, kol 2010 m. birželio 1 d. šį protokolą ratifikavus Rusijos Federacijai jis įsigaliojo. 2009 m. gruodžio 1 d. įsigaliojo Lisabonos sutartis, kurioje išskirta, kad Europos Sąjunga prisijungia prie EŽTK. Šios dvi datos svarbios tuo, kad Europos Sąjunga siekia tapti EŽTK dalyve, taigi ir sustiprinti ES valstybių piliečiams garantuojamą žmogaus teisių apsau-